

Pemphredon montanus Dahlbom, 1845

– en ny dansk gravehveps (Hymenoptera: Sphecoidea)

OLE LOMHOLDT

Lomholdt, Ole: *Pemphredon montanus* Dahlbom, 1845 – a new Danish sphecid wasp (Hymenoptera: Sphecoidea).

Ent. Meddr 51: 51-52. Copenhagen, Denmark 1984. ISSN 0013-8851.

A rather extensive material of *Pemphredon montanus* has been found in east Jutland. All records are from nests in isolating materials. The aphid *Cinara pinea* Mordvilko constitutes the provision at least in some populations, and the ichneumonid wasp *Perithous mediator* (Fabricius) is a possible parasit. *Pemphredon montanus* is a boreal, holarctic species, being mainly confined to coniferous forests.

Ole Lomholdt, Zoologisk Museum, Universitetsparken 15, DK-2100 København Ø.

I en henvendelse fra Miljø- og Levnedmid-
delkontrollen i Viborg til Statens Skadedyr-
laboratorium i Lyngby ved København fore-
spurgtes der i juni 1983 angående en hveps'
redebygning i nogle flamingoplader, stam-
mende fra Kornblomstvej i Viborg, G. Lar-
sen leg. Arten blev ved hjælp af Nielsen,
1907 bestemt til *Pemphredon lugubris* La-
treille, men da de fire eksemplarer (alle hun-
ner) ankom hertil, måtte jeg korrigere be-
stemmelsen til *P. montanus*.

Lidt senere på sommeren forespurgte Ole
Vagtholm-Jensen, Billund angående en
Pemphredon-art, der i stort antal færdedes i
hans udhus, gnavende rede-gange i flamingo-
materiale. Også her drejede det sig om *P.*
montanus. Ole Vagtholm indsamlede en del
af det anvendte fodermateriale, og Ole E.
Heie, Danmarks Lærerhøjskole, har været så
venlig at bestemme det til bladlusarten
Cinara pinea Mordvilko – en på fyr levende
art. Snyltehvepsen *Perithous mediator*
(Fabricius) (Ichneumonidae) blev af Ole
Vagtholm fundet nær *montanus* rederne, og
dette kan ikke undre, da arten er en velkendt
parasit på især *Pemphredon* og *Trypoxylon*.
I september rettedes henvendelse til Statens
Skadedyrlaboratorium angående nogle hvep-
se, der havde gnavet huller i cellotex-
materiale i et sommerhus ved Horsens Fjord
mellem Horsens og Odder. Der var vedlagt

to *Pemphredon montanus* hunner, O. Chri-
stiansen leg., O. Lomholdt det.

Artens tilstedeværelse her i landet er lidt
uventet, idet den trods mangeårige, ret så
grundige indsamlinger, ikke tidligere har væ-
ret fundet. Den er almindelig i næsten hele
Fennoskandien, i Alperne, og gennem USSR
til Japan. Den forekommer desuden i USA
og har således en holarktisk udbredelse. Den
er tilknyttet nåleskovsbæltet (Taigaen) og er
normalt en i dødt fyrretræ redebyggende
bladlussamler. Det forekommer sandsynligt,
at de relativt varme somre i 1982 og 1983
har befordret denne »kontinentale« arts
etablering i Danmark.

Alle de her omtalte eksemplarer er opbeva-
ret på Zoologisk Museum i København.

Arten ligner *lugubris* meget, men *montanus*
er gennemgående lidt mere kraftigt bygget,
dvs. finder man en relativ bred »*lugubris*«,
er der grund til at se lidt nærmere på den.
Forskelle i redebygningen hos de to arter er
ikke konstateret men det vides, at arterne er
en smule mindre solitære end de fleste andre
gravehvepse, idet flere hunner kan anvende
samme indgangshul. Hvis to eller flere hun-
ner anvender samme indgang til reden for-
moder jeg, at socialiteten derefter er ophørt,
idet den videre udformning af rede/gangsy-
stemerne holdes adskilt. Det samlede – re-
sulterende – rede/gangsystem er ofte særde-

les kompliceret i sin struktur, og kompleksiteten øges også ved, at næste års hunner (eller andre arter!) bygger videre på det eksisterende redesystem.

Netop inden for Penphredoninae findes den højest udviklede sociale adfærd, der kendes inden for gravehvepsene, idet *Microstigma comes* Krombein fra Costa Rica opviser reproductiv dominans, dvs. arbejdsdeling mellem hunnerne. Et sådant udviklingstrin er direkte sammenligneligt med det, vi f.eks.

montanus

♀

Pygidialfeltet bredt og fladt
Forranden af clypeus vinkelformet fremstående

Scutum med en kraftig, fingeraftryksglignende skulptering

Mesopleuron mat, ventralt svagt skulpteret, med tydelig mikroskulptering

♂

Den mediane udskæring i clypeus' forrand smalere end antennernes ledgruber

Mesopleuron ventralt uden tværstribet skulptering

Der i denne forbindelse grund til at nævne, at især *P. balticus* Merisuo meget ligner små eksemplarer af *lugubris*, og da *balticus* har sine forekomster meget nær Danmark, kan arten forventes her i landet. Den angives at yngle i hule grene af druehyld (*Sambucus racemosa*), hvor man i øvrigt finder adskillige andre gravehvepse boende.

finder hos nogle af de sociale bier. Begyndelsen til social adfærd er, at den aggressive adfærd mellem hunner af samme art bortfalder. Det er spændende, om nye iagttagelser over de to arters levevis kan bidrage til forståelsen af den sociale adfærds opståen og udvikling.

Nedenstående oversigt skulle lette adskillelsen mellem de to arter. Se i øvrigt Lomholdt, 1975.

lugubris

♀

Pygidialfeltet smalt, rendeformet
Forranden af clypeus bredt afstudet eller svagt buet
Scutums skulptering betydelig svagere

Mesopleuron blankere, ventralt med kraftig tværstribet skulptering, mikroskulpteringen svag

♂

Den mediane udskæring i clypeus' forrand betydelig bredere end antennernes ledgruber

Mesopleuron ventralt med tværstribet skulptering

Litteratur

Lomholdt, O., 1975: The Sphecidae (Hymenoptera) of Fennoscandia and Denmark. – Fauna Entomologica Scandinavica 4. – Klampenborg, Denmark.

Nielsen, J.C., 1970: Gravehvepse og Gedehamse. – Danmarks Fauna 2. – København.